

ÜLKEMİZ FINDIK YETİŞTİRİCİLİĞİNİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Tuba BAK^{1*}, Turan KARADENİZ², Mehtap ŞENYURT³, Cengiz CELAP⁴

¹Dr., Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Mudurnu Süreyya Astarçı MYO, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü, Organik Tarım Programı, Mudurnu/BOLU

²Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Ziraat ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, BOLU

³Dr.

⁴Ziraat Yüksek Müh.

Geliş Tarihi / Received: 02.07.2018

Kabul Tarihi / Accepted: 03.12.2018

ÖZET

Ülkemiz 707 bin ha alanda 675 bin ton ile dünya fındık üretiminin %70'ini tek başına karşılamaktadır. Tarihi belgelerde günümüzden 2300 yıl önce Türkiye'nin kuzeyinde Karadeniz kıyılarında fındık üretildiği belirtilmekte ve fındığın son 6 yüzyıldan beri Türkiye'den diğer ülkelere ihraç edildiği bilinmektedir. Cumhuriyet döneminde fındık konusu ciddiyetle ele alınmış ve bu konuda çalışmalar yapılmıştır. 1925 yılında çıkarılan yasa ile Rize fındık yetiştiren iller arasına alınmıştır. Fındığın ilk defa kültüre alındığı yerin Giresun ili olduğu bilinmektedir. Bugün başta Giresun ve Ordu olmak üzere 16 ilde fındık yetiştiriciliği yapılmaktadır. 1933 yılı sert kabuklu meyve üretiminin yaklaşık yarısını fındık oluştururken bugün halen fındık üretiminin toplam üretimdeki yeri değişmemekte ve fındık ilk sırayı almaktadır. 1933–2017 yıllarını kapsayan 84 yılda ülkemizde fındık üretimi %1092.24 artmıştır. Bu çalışmada Cumhuriyet döneminden günümüze kadar ülkemizde yetiştiriciliği yapılan fındığın üretim miktarları ve gelişimi ortaya konulmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fındık, fındık üretim miktarı, fındık tarihi

THE PAST AND PRESENT OF TURKEY'S HAZELNUT CULTIVATION

ABSTRACT

Our country supplies 70% of world hazelnut production with 675 thousand tons in 707 thousand ha area. According to historical documents, it is stated that hazelnut was produced in the Black Sea coast of the north of Turkey 2300 years ago and for the last 6 centuries, hazelnuts are known to have been exported to other countries from Turkey. In the Republican period, the hazelnut was handled seriously and studies were carried out in this regard. With the law enacted in 1925, Rize has been included among the provinces grown hazelnuts. It is known that Giresun province is the place where the hazelnut is first cultured. Today, especially in Giresun and Ordu, 16 provinces are growing hazelnuts. Approximately half of the nuts produced in 1933 were hazelnuts and today hazelnut production remains unchanged in total production. Also, hazelnut takes the first order. During 84 years covering 1933–2017, hazelnut production in our country increased by 1092.24%. In this study, it was aimed to reveal the production quantities and development of hazelnut which was cultivated in our country from the Republican period to the present day.

Keywords: Hazelnut, Hazelnut production amount, hazelnut history

GİRİŞ

Dünyada Fındık Yetiştiriciliği

Fındığın yaprağından odununa kadar birçok kullanım alanı olması, onu diğer meyve türlerinden ayırmaktadır [6]. Çerezlik tüketimi yanında, pasta ve özellikle çikolata sanayinde yoğun olarak kullanılması, insan beslenmesinde önemli bir yere sahip olması dünya üzerinde

uygun ekolojilerde fındık üretim alanlarının her geçen gün artmasını sağlamaktadır.

Dünya'da yaklaşık 662 bin ha alanda 743 bin ton fındık yetiştirilmektedir. Son 10 yılın ortalamasına göre İtalya, Azerbaycan, İran, Gürcistan, ABD, İspanya, Şili, Çin ve Fransa Türkiye'den sonra en fazla fındık üretim alanlarına sahip başlıca ülkelerdir. Türkiye bugün dünya fındık üretim alanlarının %68'ini tek başına karşılamaktadır. İtalya 69 bin ha alan ile

*Sorumlu yazar / Corresponding author: tubabak@ibu.edu.tr

Türkiye’den sonra en fazla fındık üretim alanına sahip olan ülkedir ve dünya fındık üretim alanlarının yaklaşık %11’ini karşılamaktadır (Çizelge 1) [2].

Türkiye bugün 675 bin ton fındık üretimi ile dünya fındık üretim miktarının %66’sını tek başına karşılamaktadır. 106 bin ton ile İtalya, 33 bin ton ile ABD ve 30 bin ton ile Azerbaycan Türkiye’den sonra en fazla fındık üretimi bulunan ülkelerdir. İran, Gürcistan, İspanya, Şili, Çin, Fransa fındık üretiminde diğer önemli ülkelerdendir. Küçük miktarlarda üretim yapan

ülkeler ise; Polonya, Yunanistan, Belarus, Hırvatistan, Tacikistan, Özbekistan, Rusya, Kamerun, Portekiz, Moldova, Ukrayna, Tunus, Slovakya, Slovenya, Suriye, Kıbrıs, Arjantin, Avusturya, Estonya, Yeni Zelanda ve Romanya’dır (Çizelge 1) [2].

Dünya fındık üretiminde lider konumda olan Türkiye fındık bahçelerimizin yaşlı olması sebebiyle verim bakımından ABD, Fransa, Çin, Gürcistan ve İtalya’nın gerisinde kalmaktadır (Çizelge 1) [2].

Çizelge 1. Dünya fındık üretim alanları (FAO)

Table 1. World hazelnuts production areas

Ülkeler Countries	Alan / Area		Üretim / Production		Verim / Yield	
	da	%	ton	%	hg/ha	%
Türkiye	426941	68.40	558579	66.30	13111	3.33
İtalya	68912,6	11.00	106144	12.60	15409	3.91
Azerbaycan	24263,7	3.90	30507,9	3.60	12687,5	3.22
İran	19645,3	3.10	17162,2	2.00	9607,4	2.44
Gürcistan	15964,5	2.60	28460	3.40	17878	4.53
ABD	12270,1	2.00	33714,2	4.00	27713,7	7.03
İspanya	14342	2.30	15340,7	1.80	10667,7	2.71
Şili	7669,4	1.20	6586,6	0.80	7654,5	1.94
Çin	11047,8	1.80	21097,6	2.50	18969,7	4.81
Fransa	4286,7	0.70	8588,5	1.00	20022	5.08
Diğer / Other	18716,5	3.00	16784,6	2.00	240578	61.00
Toplam / Total	624059	100	842965	100	394299	100

Türkiye’de Fındık Yetiştiriciliği

Tarihi belgelerde günümüzden 2300 yıl önce Türkiye’nin kuzeyinde Karadeniz kıyılarında fındık üretildiği belirtilmektedir [5]. Fındığın ilk defa kültüre alındığı yerin Giresun ili olduğu, Ordu ilinde fındık dikiminin yapıldığı ve 1925 yılında çıkarılan yasa ile Rize’nin fındık yetiştiren iller arasına alındığı bilinmektedir [1].

Fındık üretimi, 2844 sayılı Fındık Üretim Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde birçok kez değişikliğe uğrayan ruhsatlı üretim alanları en son 2014/7253 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 16 il ile sınırlandırılmıştır [8].

Ülkemizde fındık üretimi, 1933 yılında 56616 bin ton iken bugün 675 bin ton fındık üretimimiz bulunmakta ve 84 yılda %1092.24 oranında fındık üretim miktarı artış göstermiştir. 1993–1952 yıllarını içerisine alan 20 yıllık dönemde ise 1993 yılında 56 bin ton olan fındık üretimi bu yıla göre %37.5’lik bir artış göstererek 1952 yılında 78 bin tona ulaşmıştır. 1953–1972 yıllarını kapsayan dönemde 1953 yılında 56006 ton olan fındık

üretimi bu yıla göre yaklaşık %239.2’lik bir artış göstererek 1972 yılında 190 bin tona ulaşmıştır. 1973–1992 yıllarını kapsayan dönemde 1953 yılında 250900 ton olan fındık üretimi bu yıla göre yaklaşık %107.3’lük bir artış göstererek 1992 yılında 520 bin tona ulaşmıştır. Son 25 yılda ise üretim 315 bin tondan 675 bin tona ulaşmış ve %114.3 lük bir artış meydana gelmiştir (Çizelge 2, Şekil 1) [3].

1933 yılında sert kabuklu meyveler içerisinde fındık üretimimizin payı %46.81 iken 2017 yılında bu oran %60.49’a yükselmiştir. 1933–1952 yılları arasında sert kabuklu meyveler içerisinde fındık üretim miktarı oranı %43.63 ve 1953–1972 yılları arasında ise %45.08’dir. 1972 yılından sonraki dönemlerde fındığın üretim miktarları giderek artış göstermiş ve bu oran 1973–1992 yılları arasında ortalama %57.07 iken son 25 yıllık sürede ortalama %61.57’lere kadar artmıştır (Çizelge 9, Şekil 2) [3]. 1933–2017 yılları arasında fındık diğer sert kabuklu meyvelere oranla üretim miktarını sürekli arttırmıştır. Bu durumu, ülkemizde fındığın yetiştigi alanlarda artış olması, fındığın kullanım

alanlarının diğer sert kabuklu meyvelere oranla daha fazla olması, özellikle çikolata sanayinde yaygın olarak kullanılması ve fındık fiyatının antepfıstığı gibi sert kabuklu meyvelere oranla düşük olması fındık üretiminin artmasının sebeplerinden olabilir.

Ülkemizde başta Giresun ve Ordu olmak üzere 16 ilde fındık yetiştirilmekte ve 2004 yılında fındık üretimi yapılan alan 650 bin ha iken bugün 706 bin ha alanda fındık yetiştirilmektedir. Son 13 yılda fındık yetiştirilen alan %8.17 oranında artmıştır (Çizelge 4).

2017 yılı TÜİK verilerine göre Ordu ili 213572 ton ile en fazla fındık üretilen il iken bunu 96240 ton ile Samsun ve 93339 ton ile Giresun takip etmektedir. Bugün Ordu ili Türkiye fındık üretim miktarının %31.77'sini, Samsun %14.32'sini ve Giresun %13.89'unu oluşturmaktadır. Fındık dikim alanlarının %32.28'ini Ordu, %16.64'ünü Giresun ve %13.31'ini Samsun illerimiz oluşturmaktadır (Çizelge 3) [3].

2004–2017 yılı TÜİK verilerine göre Bolu ili 2004 yılında 1460 da olan fındık üretim alanını 2017 yılında 12330 da alana çıkararak son 13 yılda %744.5 ile fındık üretim alanını en fazla arttıran il olmuştur. Fındık üretim alanları bakımından %168.2 ile Gümüşhane ve %95.25 ile Bartın illerinde de büyük oranda artışı olmuştur (Çizelge 7 ve Şekil 3). Bolu ilinde fındık alanlarının artması, ildeki bazı ilçelerin Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi hakkındaki kanun kapsamına alınmasıyla açıklanabilir.

2004–2017 yılları arasından üretim miktarı bakımından Giresun ili 2004 yılında 11480 bin ton olan üretim miktarını 2017 yılında 93339 bin ton çıkarmış ve üretim miktarı bakımından en fazla (%713.06) artış gösteren il olmuştur. Samsun ili 15760 ton üretim miktarını 96240 tona yükselterek %510.66 oranında artış göstermiştir (Çizelge 8, Şekil 4) [3].

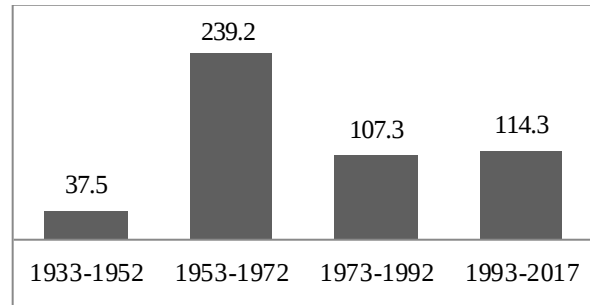
Fındık Ticareti

Fındığın uluslararası ticaret malı olarak satışını gösteren ilk yazılı belge 1403 yılını taşımaktadır. 1737 yılında Fransa'ya 1782 yılında Rusya'ya, 1792 yılında Romanya'ya, 1875 yılında Belçika'ya fındık dışsatımının başladığı bildirilmiştir. 1906 yılında Sırbistan'a, 1907 yılında Almanya'ya, 1909 yılında Marsilya'ya, 1912 yılında ABD'ye fındık dışsatımı başlamıştır. İç fındığın ilk dışsatımı 1879 yılında yapılmıştır [1].

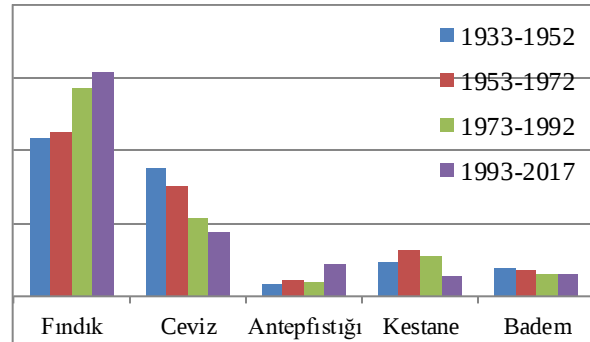
Dünyada fındığın en önemli ihracatçısı Türkiye'dir. İtalya, Almanya, ABD ve İspanya Türkiye dışındaki önemli ihracatçı ülkelerdir. Bugün, Almanya, İtalya, Fransa, Kanada, Polonya, İsviçre, Hollanda, Avusturya, Belçika ve Çin en çok fındığı ihraç ettiğimiz önemli ülkelerdir.

İhracatın %23.57'sini Almaya, %20.19'unu İtalya ve %8.48'ini ise Fransa'ya yapmaktayız [4]. Türkiye fındık ihracatının Türkiye toplam ihracattaki payı %19.32'dur. 01.09.2017–31.08.2018 tarihi itibarıyla ihraç edilen fındık miktarı 286 bin ton iken bir önceki yıl aynı dönemde bu rakam 235 bin ton olmuştur. Aynı dönemde ihracattan elde edilen döviz miktarı 1 milyar 782 milyon dolar iken 2016–2017 sezonunda bu rakam 1 milyar 882 milyon dolardır. Bir önceki sezona göre ihraç edilen fındık miktarı %17.79 oranında artış göstermiş, fakat elde edilen gelir %5.61 oranında azalmıştır [4].

01.09.2018–02.12.2018 itibarıyla iç fındık ihracatının %76.92'si AB ülkelerine, %6.65'i AB dışındaki Avrupa ülkelerine, %10.77'si Deniz aşırı ülkelere, %5,67'si diğer ülkelere yapılmaktadır [4].

Şekil 1. Fındık üretim alanlarının artış oranı (%)
Figure 1. Rate of increase in hazelnut production areas (%)

Şekil 2. Fındığın sert kabuklu meyveler içerisindeki yeri (%)
Figure 2. The place of hazelnut in nuts (%)

Organik Fındık Yetiştiriciliği

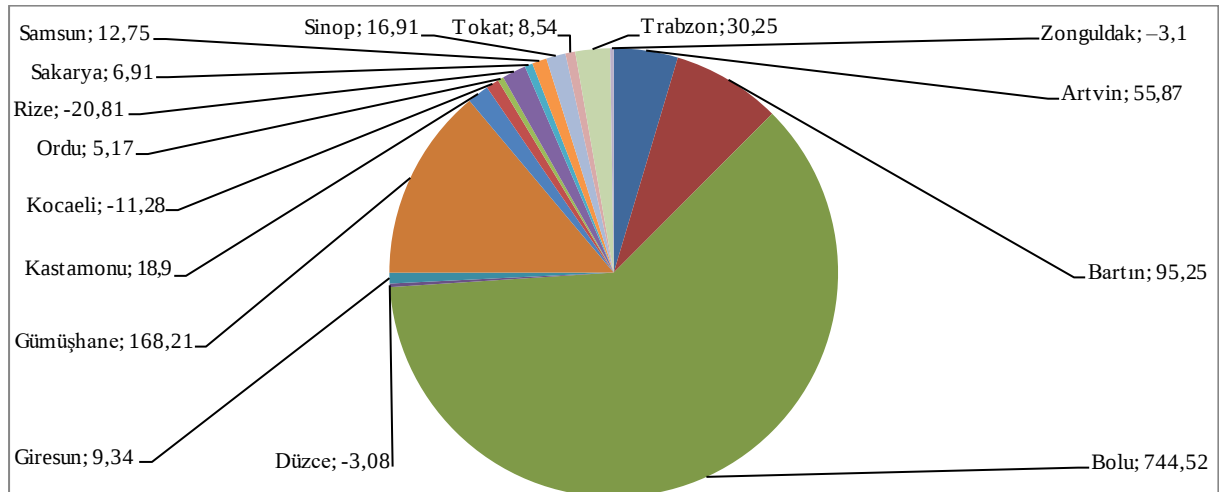
Ülkemizde yaklaşık 15 bin ton organik fındık üretimimiz bulunmaktadır. Bugün organik ürünler içerisinde fındığın oranı %0.94'dür. Ülkemizde organik fındık üretiminin en fazla olduğu iller sırasıyla %29.43 ile Samsun, %17.97 ile Zonguldak ve %17.29 ile Ordu illeridir (Çizelge 6). 2017 yılında organik fındık ve fındık ürünleri

ihracatı 3.857,6 tondur ve organik tarım ürünleri içerisinde %6.3'lük bir paya sahiptir [7]. Ülkemizde fındıkta organik üretim çok yeni olmakla birlikte üreticilerin organik fındık yetiştiriciliği ile hem devletten teşvik alması hem de ürünlerinin değerini artırması sebebiyle üreticileri her geçen gün organik fındık üretimine yönlendirmektedir.

Çizelge 2. 1933–2017 yıllar arasında üretim miktarı (ton)

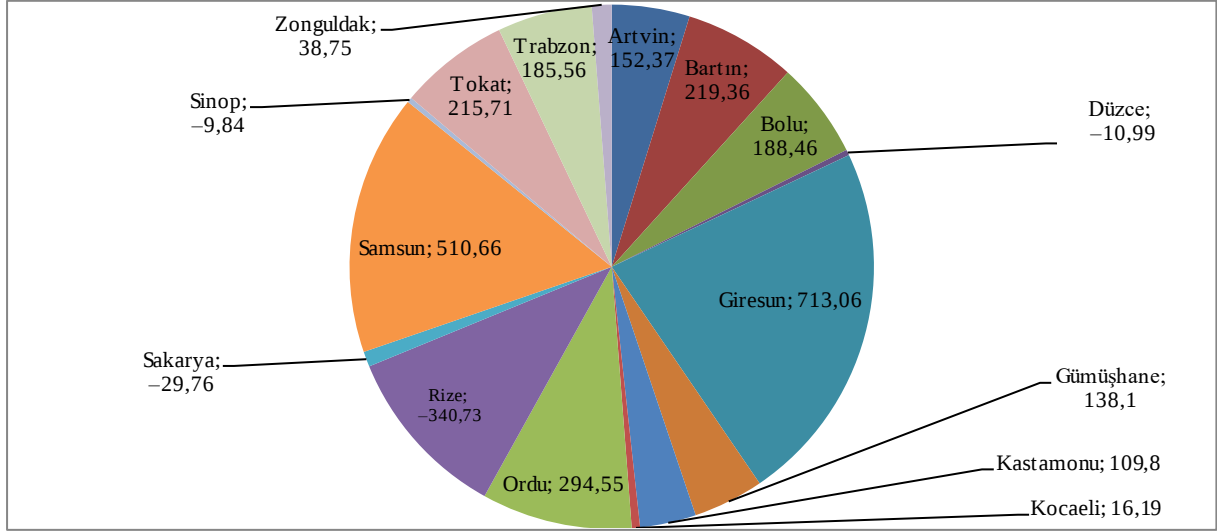
Table 2. Production amount between 1933–2017 years (ton)

Yıllar Years	Üretim miktarı (ton) Produce amount	Yıllar Years	Üretim miktarı (ton) Produce amount	Yıllar Years	Üretim miktarı (ton) Produce amount	Yıllar Years	Üretim miktarı (ton) Produce amount	Yıllar Years	Üretim miktarı (ton) Produce amount
1933	56616	1950	26057	1967	71000	1984	300000	2001	625000
1934	35920	1951	93224	1968	138000	1985	180000	2002	600000
1935	72324	1952	77850	1969	170000	1986	300000	2003	480000
1936	64155	1953	56006	1970	255000	1987	280000	2004	350000
1937	64817	1954	123141	1971	166000	1988	402500	2005	530000
1938	28056	1955	52629	1972	190000	1989	550000	2006	661000
1939	107147	1956	73353	1973	250900	1990	375000	2007	530000
1940	31936	1957	151001	1974	244000	1991	305000	2008	800791
1941	36863	1958	132183	1975	317000	1992	520000	2009	500000
1942	67388	1959	104705	1976	245000	1993	315000	2010	600000
1943	63859	1960	58470	1977	290000	1994	490000	2011	430000
1944	73750	1961	76000	1978	310000	1995	455000	2012	660000
1945	52490	1962	122380	1979	300000	1996	446000	2013	549000
1946	90499	1963	88440	1980	250000	1997	410000	2014	450000
1947	46067	1964	195215	1981	350000	1998	580000	2015	646000
1948	50573	1965	62000	1982	220000	1999	530000	2016	420000
1949	92319	1966	190000	1983	395000	2000	470000	2017	675000

Şekil 3. 2004–2017 yılları arasında Türkiye’de fındık alanlarının artış oranı (%)

Figure 3. The rate of increase between 2004–2017 in the field of nuts in Turkey (%)

Şekil 4. 2004–2017 yılları arasında Türkiye’de fındık yetiştirilen illere göre fındık üretim miktarı artış oranı (%)

Figure 4. 2004–2017 years between the amount of increase in the production of hazelnuts, hazelnuts grown in the provinces in Turkey (%)

Çizelge 3. 2017 yılında Türkiye’de fındık yetiştirilen illere göre üretim alanları ve üretim miktarları

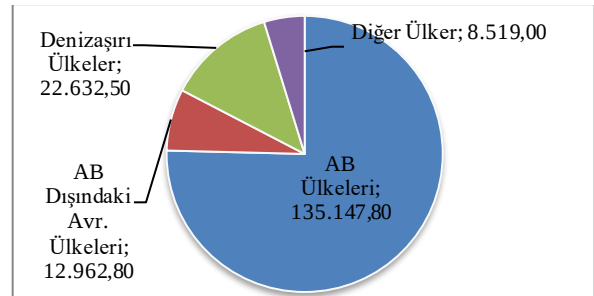
Table 3. The production areas and production quantities of hazelnuts grown in provinces in Turkey in 2017

İller Cities	Alan / Area		Üretim / Production	
	da	%	ton	%
Artvin	88051	1.25	4149	0.62
Bartın	59375	0.84	5972	0.89
Bolu	12330	0.18	225	0.03
Düzce	631440	8.97	74350	11.06
Giresun	1171020	16.64	93339	13.89
Gümüşhane	8100	0.12	500	0.07
Kastamonu	83823	1.19	6210	0.92
Kocaeli	79808	1.13	11898	1.77
Ordu	2270923	32.28	213572	31.77
Rize	24389	0.35	1331	0.20
Sakarya	730838	10.39	88840	13.22
Samsun	936182	13.31	96240	14.32
Sinop	17209	0.24	1118	0.17
Tokat	28220	0.40	1869	0.28
Trabzon	655524	9.32	41594	6.19
Zonguldak	238342	3.39	30932	4.60
Toplam/Total	7035574	100	672139	100

Çizelge 4 2004–2017 yılları arasında Türkiye toplam fındık üretim alanları

Table 4. Between the years 2004–2017 Turkey's total hazelnut production areas (da)

Yıllar / Years	Alan (da) / Area (da)
2004	6500000
2005	6550000
2006	6662262
2007	6638174
2008	6631928
2009	6428669
2010	6678649
2011	6969643
2012	7014067
2013	7021437
2014	7011413
2015	7026279
2016	7054451
2017	7054451

Şekil 5. İç fındık ihracatı yapılan ülkeler

Figure 5. Countries where the export of hazelnut hazelnuts

Çizelge 5. Türkiye fındık ihrac miktarı ve değerleri
Table 5. Turkey's hazelnut export quantity and value

Sezon / Season	Miktar (kg) / Quantity	Değişim (%) / Change	Değer (\$) / Value	Değişim (%) / Change
2017-2018	286.777.437	17.79	1.782.226.129	-5.61
2016-2017	235.769.055	-5.9	1.882.254.562	-21.14
2015-2016	249.681.628	12.92	2.280.112.657	-22.78
2014-2015	217.427.497	-23.1	2.799.529.618	29.22
2013-2014	267.643.225	-12.54	1.981.441.719	11.66
2012-2013	301.193,20	23.76	1.750.439.804	3.96
2011-2012	229.627.891	-22.52	1.819.725.806	1.99
2010-2011	281.330.869	22.26	1.783.567.588	22.7
2009-2010	218.714.034	-11.85	1.378.691.431	14.55
2008-2009	244.628.423	15.26	1.178.101.490	-34.92
2007-2008	207.287.300		1.589.547.748	

Çizelge 6. 2017 yılı Türkiye organik fındık üretim miktarları

Table 6. 2017 Turkey organic hazelnut production quantities

İller Cities	Üretim miktarı (ton) Produce amount (ton)	%
Artvin	1.810,27	11.99
Bolu	2,64	0.02
Düzce	1.143,88	7.58
Giresun	164,35	1.09
Kocaeli	1,95	0.01
Ordu	2.610,06	17.29
Rize	909,01	6.02
Sakarya	355,90	2.36
Samsun	4.443,07	29.43
Tokat	0,76	0.01
Trabzon	939,48	6.22
Zonguldak	2.713,44	17.97
Diğer / Other	1,41	0,01
Toplam / Total	15.096,23	100.00

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye 675 bin ton ile dünya fındık üretiminin %66.3'ünü tek başına karşılayarak dünyada lider konudur.

Fakat fındık üreten ülkeler arasında alan, üretim ve ihracat bakımından ilk sırada yer almasına rağmen verim bakımından bu ülkelerin gerisinde kalmıştır. Ülkemiz fındık bahçelerinin yaşlı ve çok sık dikilmiş olması, budama, gübreleme, hastalık zararlılarla mücadele gibi teknik uygulamaların geleneksel yöntemlerle veya eksik yapılması sebebiyle verim dünya ortalamasının altında kalmaktadır.

Yaşlı bahçelerin gençleştirilmesi, gençleştirme uygulamalarında yeni çeşitlerle yeni dikim sistemlerine geçilmesi ve aşılı fidanlarla bahçe kurulması, fındık bahçelerinde döleyici çeşitlere önem verilmesi gerekmekte ve fındıkta imkânlar ölçüsünde sulı tarıma geçilmelidir.

Çizelge 7. 2004-2017 yılları arası Türkiye'de fındık yetiştirilen illerin üretim alanları (da) ve değişim oranı (%)

Table 7. Between the years 2004-2017 rate of change and production areas of hazelnuts grown in the cities in Turkey

Yıllar Years	Artvin	Bartın	Bolu	Düzce	Giresun	Gümüşhane	Kastamonu	Kocaeli	Ordu	Rize	Sakarya	Samsun	Sinop	Tokat	Trabzon	Zonguldak
2004	56490	30410	1460	651500	1071030	3020	70500	89950	2159230	30800	683600	830330	14720	26000	503280	245970
2005	101670	31380	1410	627290	1083780	3020	73140	93090	2126490	30800	686610	870460	13120	26030	503260	245970
2006	127120	37530	1379	627290	1098445	3202	73330	92289	2208245	30796	686707	878664	13145	26130	483260	244254
2007	130873	38077	1340	624060	1022158	3127	75558	84191	2207288	20509	685634	903303	18585	26180	529635	233335
2008	134373	39077	1340	626960	1026678	3127	75558	84191	2140526	35651	694505	927272	18283	26180	529615	234276
2009	101220	39077	10170	626960	1028660	3530	74829	84337	1961232	35582	692763	909760	17583	26180	548366	234176
2010	111270	31410	11001	626983	1176390	7782	74229	84392	2005378	35582	691925	883410	16650	26280	628089	234176
2011	113223	41017	10876	626750	1176390	8246	75243	84346	2270539	35582	690846	883410	16650	26330	642832	234176
2012	113223	41017	10876	627063	1217734	8246	74632	84357	2271185	35582	690820	883410	16650	26330	645441	234176
2013	88495	60000	10888	627063	1177290	8371	74729	80158	2271830	36097	721747	895936	16764	27520	654852	235914
2014	86648	60000	10888	626850	1171369	8220	74709	79657	2271828	36068	721734	895936	16764	27520	654317	235914
2015	86648	60000	10888	626850	1171112	8020	74709	80617	2271830	36068	725981	906229	17014	28020	653498	235929
2016	86943	59375	12016	626850	1170872	8000	82268	79813	2270923	25389	727976	936087	17014	28120	655525	236185
2017	88051	59375	12330	631440	1171020	8100	83823	79808	2270923	24389	730838	936182	17209	28220	655524	238342
%	55.87	95.25	744,52	3.08	9.34	168.21	18.9	11.28	5.17	20.81	6.91	12.75	16.91	8.54	30.25	3.1

Çizelge 8. 2004–2017 yılları arası Türkiye’de fındık yetiştirilen ilerin üretim miktarları (ton) ve değişim oranı (%)

Table 8. Between the years 2004–2017 rate of change and production amounts of hazelnuts grown in the cities in Turkey

Yıllar Years	Artvin	Bartın	Bolu	Düzce	Giresun	Gümüşhane	Kastamonu	Kocaeli	Ordu	Rize	Sakarya	Samsun	Sinop	Tokat	Trabzon	Zonguldak
2004	1644	1870	78	83531	11480	210	2960	10240	54130	302	126485	15760	1240	592	14566	22293
2005	2295	1583	77	57473	83821	221	1996	11152	158605	910	62190	73463	1248	2033	47862	22880
2006	7394	2284	66	80137	86131	228	1898	11082	181347	1415	99328	106915	1303	968	55005	23033
2007	7319	2274	47	71699	48457	196	3366	12679	174828	1141	92319	37309	1634	883	37030	36320
2008	9376	3162	55	91272	136138	223	4633	14230	215649	2502	114547	114886	1863	1996	61485	25902
2009	10439	3239	392	72399	68974	225	4025	13598	117751	2159	79041	66617	1216	1800	36802	18478
2010	10711	2742	310	78902	74944	648	4311	13473	141714	1962	108150	83830	1439	1999	45932	26098
2011	9416	3683	299	45098	67603	758	4488	10649	99881	2174	74537	52087	1092	2001	33410	20365
2012	9414	7016	299	81278	101532	903	4993	10524	145353	1633	118057	88392	1024	2013	58767	25890
2013	14420	5684	290	48295	81342	876	5102	8531	178357	1377	64540	69392	1112	2918	44537	19105
2014	9346	6688	364	69503	31567	878	4231	7323	84874	1122	94895	73544	1078	506	31065	30148
2015	6314	6765	366	69344	105023	723	5213	7530	200938	1303	82708	90857	1175	3511	39126	22572
2016	5022	7153	228	54493	37591	483	5769	7033	93030	881	77279	67855	1080	1921	28978	28428
2017	4149	5972	225	74350	93339	500	6210	11898	213572	1331	88840	96240	1118	1869	41594	30932
%	152,37	219,36	188,46	10,99	713,06	138,1	109,8	16,19	294,55	340,73	29,76	510,66	9,84	215,71	185,56	38,75

Çizelge 9. Yıllar itibariyle sert kabuklu meyveler içerisinde fındığın oranı (%)

Table 9. The rate of hazelnuts in nuts as of years

Yıllar Years	Fındık Hazelnut	Ceviz Walnut	Antepfıstığı Pistachios	Kestane Chestnut	Badem Almond	Fındık oranı (%) Hazelnut rate (%)	Yıllar Years	Fındık Hazelnut	Ceviz Walnut	Antepfıstığı Pistachios	Kestane Chestnut	Badem Almond	Fındık oranı (%) Hazelnut rate (%)
1933	56616	46909	466	6792	10161	46.81	1976	245000	135000	4800	47700	30300	52.94
1934	35920	17364	8478	7533	13156	43.57	1977	290000	150000	40000	48200	24000	52.52
1935	72324	67461	5538	10435	14043	42.59	1978	310000	130000	6300	45000	26000	59.93
1936	64155	51480	8307	10313	10368	44.36	1979	300000	150000	20000	46000	26500	55.30
1937	64817	53909	5642	13623	16192	42.04	1980	250000	122000	7500	58500	32000	53.19
1938	28056	66402	5379	18270	13425	21.33	1981	350000	122000	2500	59000	32000	61.89
1939	107147	69285	9991	19954	15863	48.21	1982	220000	120000	13000	55000	38000	49.33
1940	31936	58420	7366	18677	11832	24.91	1983	395000	125000	25000	55000	41000	61.62
1941	36863	32636	1564	12838	7485	40.34	1984	300000	112000	23000	57000	33000	57.14
1942	67388	34836	3991	13912	9798	51.87	1985	180000	110000	35000	59000	38000	42.65
1943	63859	49118	4069	14809	12170	44.34	1986	300000	110000	30000	70000	40000	54.55
1944	73750	48391	1769	12485	8464	50.91	1987	280000	110000	30000	90000	33000	51.57
1945	52490	45866	3588	14603	11778	40.90	1988	402500	110000	15000	90000	42000	61.03
1946	90499	57180	7378	13927	10411	50.45	1989	550000	113000	40000	73000	46000	66.91
1947	46067	37075	4942	12820	7357	42.55	1990	375000	115000	14000	80000	46000	59.52
1948	50573	41656	4242	13441	6941	43.28	1991	305000	122000	64000	81000	46000	49.35
1949	92319	58023	7267	15127	12849	49.74	1992	520000	120000	29000	85000	47000	64.92
1950	26057	48852	3219	12045	9661	26.10	1993	315000	115000	50000	48000	48000	54.69
1951	93224	56117	3306	15024	10851	52.22	1994	490000	120000	40000	47000	47000	65.86
1952	77850	55668	5775	14483	9008	47.82	1995	455000	110000	36000	37000	37000	67.41
1953	56006	66403	1012	22646	13181	35.17	1996	446000	115000	60000	43000	43000	63.08
1954	123141	75062	10545	17557	14093	51.22	1997	410000	115000	70000	33000	33000	62.03
1955	52629	67185	7633	29342	10207	31.52	1998	580000	120000	35000	36000	36000	71.87
1956	73353	79333	18017	31354	12418	34.20	1999	530000	120000	40000	43000	43000	68.30
1957	151001	58177	4623	32097	15864	57.69	2000	470000	116000	75000	47000	47000	62.25
1958	132183	78260	10475	39523	16091	47.80	2001	625000	116000	30000	42000	42000	73.10
1959	104705	79520	18000	34050	20980	40.70	2002	600000	120000	35000	41000	41000	71.68
1960	58470	70200	11900	28750	15500	31.64	2003	480000	130000	90000	41000	41000	61.38
1961	76000	80500	52800	38400	27400	27.63	2004	350000	126000	30000	37000	37000	60.34
1962	122380	84930	5100	35260	24400	44.98	2005	530000	150000	60000	45000	45000	63.86
1963	88440	82090	9890	31640	20330	38.06	2006	661000	129614	110000	43285	43285	66.96
1964	195215	86000	6000	32000	25000	56.71	2007	530000	172572	73416	50753	50753	60.40
1965	62000	81000	8170	33000	20300	30.32	2008	800791	170897	120113	52774	52774	66.88
1966	190000	80000	15000	30000	16000	57.40	2009	500000	177298	81795	54844	54844	57.55
1967	71000	88000	8500	34000	32000	30.41	2010	600000	178142	128000	55398	55398	59.00
1968	138000	96000	18700	43000	27000	42.76	2011	430000	183240	112000	60270	69838	50.27
1969	170000	84000	4300	45500	21000	52.34	2012	660000	203212	15000	57881	80261	64.94

Yıllar Years	Fındık Hazelnut	Ceviz Walnut	Antepfıstığı Pistachios	Kestane Chestnut	Badem Almond	Fındık oranı (%) Hazelnut rate (%)	Yıllar Years	Fındık Hazelnut	Ceviz Walnut	Antepfıstığı Pistachios	Kestane Chestnut	Badem Almond	Fındık oranı (%) Hazelnut rate (%)
1970	255000	103000	14200	48000	20000	57.93	2013	549000	212140	88600	60019	82850	55.31
1971	166000	110025	925	48000	17000	48.55	2014	412000	180807	80000	63762	73230	50.88
1972	190000	113400	29000	50600	24000	46.68	2015	646000	190000	144000	63750	80000	57.49
1973	250900	110000	6500	52000	21500	56.91	2016	420000	195000	170000	64750	85000	44.93
1974	244000	110000	23000	48000	33000	53.28	2017	675000	210000	78000	62904	90000	60.49
1975	317000	117000	3000	47000	37200	60.82							

KAYNAKLAR

1. Anonim, 2018a. Tarım ve Orman Bakanlığı Fındık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/findik/sayfalar/detay.aspx?sayfaid=26>) (Erişim Tarihi: Mart 2018).
2. Anonim, 2018b. Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org/faostat/en/#data/qc>) (Erişim Tarihi: Mart 2018).
3. Anonim, 2018c. Türkiye İstatistik Kurumu (<http://www.tuik.gov.tr>) (Erişim Tarihi: Mart 2018).
4. Anonim, 2018d. Karadeniz İhracatçılar Birliği (<http://www.kib.org.tr/tr/>) (Erişim Tarihi: Mart 2018).
5. Anonim, 2018e. Fındık Tanıtım Grubu (<http://www.ftg.org.tr/>) (Erişim Tarihi: Nisan 2018).
6. Karadeniz, T., S.Z. Bostan, C. Tuncer ve C. Tarakçıoğlu, 2009. Fındık yetiştiriciliği. *Ziraat Odası Başkanlığı Bilimsel Yayınlar Seri No:1*.
7. Anonim, 2018f. Organik tarım verileri (<https://www.tarimorman.gov.tr/konular/bitkisel-uretim/organik-tarim/istatistikler>) (Erişim Tarihi: Nisan 2018).
8. Anonim, 2018g. T.C. Resmi Gazete, Bakanlar Kurulu Kararı (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150207-6-1.pdf>) (Erişim Tarihi: Mart 2018).